

Genusforskningen svag inom tunga samhällsfrågor

Svensk genusforskning är svag eller saknas helt inom stora samhällsfrågor som mänskliga rättigheter, krig och terrorism, utvecklings ekonomi och epidemiologi. Det visar en kartläggning som

presenterades på en hearing om svensk genusforskning som hölls under sommaren. Vid hearingen deltog förutom genusforskare också representanter från de stora forskningsråden och flera av

deltagarna uppmanade genusforskarna att ta steget in i på nya områden.

– Det finns hur mycket som helst att göra, sade forskaren Inger Lövkrona som gjort kartläggningen. **SIDAN 6**

FOTO: MARIE SWARTZ

Genusforskningens synlighet och konkurrenskraft varierar stort mellan olika forskningsråd. Det framkom vid den hearing om genusforskning som hölls på KTH i början av sommaren.

BLOCKEN OENSE OM JÄMSTÄLLDHET OCH AUTONOMI

Autonomipropositionen innebär en risk för försämrad jämställdhet. Det svarar samtliga oppositionspartier i *Genusperspektiv* valenkät. Allianen däremot anser inte att lärosätenas ökade självständighet kommer att missgynna kvinnor. Enligt KD kan den tvärtom leda till att jämställdheten ökar. **SIDAN 4**

MÅNGA MISSFÖRSTÅND KRING GENUSCERTIFIERING

Förslagen om genuscertifiering har väckt kraftig debatt.

– Det har framställts som att certifieringen ska styra forskningens innehåll när det egentligen är utbildningen som står i centrum säger Göran Bexell, tidigare rektor i Lund. **SIDAN 8**

HÄTSK MEDIEBATT OM NORSK GENUSFORSKNING

Under våren har tv-serien Hjernevask (Hjärntvätt) sänts i Norge. Programmet, som polariserade natur mot kultur, ledde till en mediestorm, där en av Norges mest kända maskulinitetsforskare stod i centrum. **SIDAN 10**

LEDARE

Kerstin Alnebratt
Föreståndare

När forskningen inte ger svartvita svar

Mitt i en valrörelse är det kanske inte nyanser i debatten man ska leta efter. Tvärtom, det är ja eller nej, svart eller vitt – istället för å ena sidan och å andra. I relation till politikerna uppfattas forskarna ibland som lite tråkiga. Inte sällan ringer det journalister till sekretariatet och vill få kontakt med forskare som kan bekräfta att det är på det ena eller andra sättet. Besvikelsen när det inte alltid finns entydiga svar går inte att ta miste på.

Men all forskning syftar inte till att leverera entydiga svar utan till att problematisera, ifrågasätta och granska. Resultatet blir forskning som inte alltid passar in i den mediala dramaturgin.

I en norsk TV-serie, som sändes under våren, löste man detta genom att ställa samhällsvetenskaplig forskning mot ett evolutionspsykologiskt "facit". Istället för att pröva hur olika synsätt kan komplettera och sporra varandra till fördjupad förståelse sökte man i *Hjernevask* konfrontation. Måltavlan var samhällsforskning i allmänhet, men genusforskningen fick klä skott i en debatt där viljan att förstå dess utgångspunkter var försumbar.

När Lund och Uppsala la förslag om genuscertifiering/-märkning hände något liknande. Det handlade om jämställdhetsintegrering av verksamheten, något som alla statliga myndigheter har krav på sig att arbeta med. I debatten, där ett fåtal men högljudda kritiker yttrade sig, tolkades det som ett sätt att styra forskningens inriktning.

I detta nummer av *Genusperspektiv* diskuteras dessa båda debatter med det perspektiv som tiden ger.

Var står partierna inför höstens val?

Autonomi, innovation, nytta. Under den gångna mandatperioden har den borgerliga alliansen givit forskningspolitiken en delvis ny riktning. Inför höstens val frågar Genusperspektiv samtliga riksdagspartier om deras syn på utvecklingens konsekvenser dels för den kritiska forskningen, dels för jämställdheten på universiteten.

INFÖR VALET 2010

Forskningspolitikens ökade fokus på tillväxt och nytta samt den växande autonomin för landets lärosäten har i delar av forskarsamhället väckt oro för den kritiska forskningens

framtid. Anser du att oron är befogad och hur kommer ditt parti att agera för att säkerställa att kritisk, icke kommersialiserbar forskning ska ha goda förutsättningar efter höstens val?

SOCIALDEMOKRATERNA

Marie Granlund, vice ordförande utbildningsutskottet

ORON ÄR BEFOGAD. Vi har några utgångspunkter i vår forskningspolitik som kan stärka den fria forskningen. Dels ska alla disputerade högskolelärare ha möjlighet att bedriva forskning, oavsett vilket lärosäte de är verksamma vid, dels måste kriterierna för hur man fördelar resurser, inte minst de som fördelas efter särskilt

god kvalitet, vara utformade så att de vetenskapsområden som åsyftas i frågan inte missgynnas. Vi vill ha en översyn inför nästa forskningspolitiska proposition om de nya kvalitetskriterierna för tilldelning av extra forskningsresurser verkligen fungerar för alla forskningsområden, att tilldela medel efter andelen externa anslag kan missgynna den forskning som i normalfallet inte är kommersialiserbar. Vidare spelar lärarnas ställning, inflytande och rättssäkerhet roll. Vi motsatte oss den starka tendens till maktkoncentration inom lärosätena som delar av autonomipropositionen innebar, eftersom vi menar att det kan motverka den fria forskningen.

MILJÖPARTIET

Lage Rahm, suppleant i utbildningsutskottet

MILJÖPARTIET ANSER ATT DEN KRITISKA FORSKNINGEN ÄR OERHÖRT VIKTIG. Även om kommersialisering är viktigt så måste vi ha fokus på icke-kommersiell forskning. Dessutom går det inte att i förväg veta vilken forskning som kommer att leda till kommersiella framgångar.

FOTO: COLOURBOX

Miljöpartiet kommer att fortsätta verka för dels obundna pengar till universiteten och högskolorna men också riktade satsningar mot särskilt viktiga områden såsom genusvetenskap.

VÄNSTERPARTIET

Rossana Dinamarca, ledamot i utbildningsutskottet

VÄNSTERPARTIET MOTSATTE SIG ÄNDRINGEN AV HÖGSKOLELAGEN, att forskningen ska komma till nytta, eftersom det är oklart vad som avses med nytta och vilka konsekvenser detta nya uppdrag till högskolorna får för den forskning som inte direkt är kommersialiserbar. Vi anser också att den nuvarande högerregeringens styrning av forskningen är alltför detaljerad och negativ för den oberoende och nyfikenhetsstyrda forskningen.

Samtidigt är det bra om forskningsresultat också kommer till användning och att staten (och skattebetalare) har rätt att ställa sådana krav. Detta ska dock inte påverka grundforskningen utan ske senare i processen, exempelvis genom institutionellt stöd eller resurser till forskning i små och medelstora företag.

MODERATERNA

Lars Hjälmered, suppleant i utbildningsutskottet

ATT VÄRNA FORSKARE OCH LÄROSÄTEN

AUTONOMI OCH ATT SÄKRA FINANSIERING är politikens viktigaste verktyg för att lägga en bra grund för forskare och forskning i Sverige. Vi moderater är övertygade om att en kvalitativ forskning är beroende av en fri akademi. I ett upplyst samhälle fungerar lärosätena som samhällets självkritiska spegel och för att det ska fungera krävs ökad autonomi. Den historiskt stora resursökning till forskning som nu genomförs lägger en god grund för forskning, inklusive kritisk och icke kommersialiserbar forskning, inte minst då fakultetsmedlen ökar markant.

CENTERPARTIET

Sofia Larsen, ordförande i utbildningsutskottet

NEJ, ORON ÄR INTE BEFOGAD. Nyttiggörande och kommersialisering av forskningen måste förbättras. Nya forskningsrön måste spridas och komma till nytta i samhället. Den nationella grundforskningen är en central faktor för teknikutvecklingen i många länder. Studier visar bland annat att mer än 10 procent av alla innovationer inte hade kunnat ske utan akademisk grundforskning, och en större andel innovationer är beroende av resultat inom tidigare grundforskning vid universitet. Högskolorna har nu tillförts 1,55 miljarder kronor i fria forskningsmedel, och de strategiska satsningarna ger också stort utrymme för den mer nyfikenhetsstyrda forskningen.

FOLKPARTIET

Tina Acketoft, ledamot i utbildningsutskottet

NEJ, ORON ÄR INTE BEFOGAD. Den största ökningen i forskningspropositionen gick till helt fri grundforskning. Detta ger lärosätena större möjlighet att själva prioritera mellan olika områden och genomföra resursförstärkningar där de behövs mest. Kvaliteten på forskningen bör vara den tyngst vägande faktorn för fördelningen av resurser. Och för att den ska hållas hög behövs både fri nyfikenhetsforskning och företagsnära, tillämpad forskning – både för att säkerställa att de totala resurserna räcker och för att de båda kulturerna inspirerar varandra.

KRISTDEMOKRATERNA

Yvonne Andersson, suppleant i utbildningsutskottet

JAG ANSER INTE ATT ORON ÖVER FORSKNINGENS FRAMTID ÄR BEFOGAD, tvärtom är de steg vi tar via autonomireformen steg i rätt riktning. Äntligen tillåts myndigheterna, det vill säga de olika lärosätena, ta egna beslut om viktiga forsknings-satsningar men också i många fler frågor som verkligen kan gynna genusforskningen. Alliansregeringen har gjort den historiskt största satsningen på forskningen. Mitt parti kommer följa den nya reformen så att forskning som inte är kommersialiserbar säkerställs.

INFÖR VALET 2010

Hur kommer autonomipropositionen att påverka kvinnors möjligheter att meritera sig och nå högre positioner inom akademien? Vilka åtgärder vill ditt parti vidta för att öka jämställdheten bland forskare och lärare i högskolan?

SOCIALDEMOKRATERNA Marie Granlund

VI ÄR RÄDDA FÖR ATT AVREGLERINGARNA AV TJÄNSTETILLSÄTTNINGAR KOMMER ATT MISSGYNNA KVINNOR, vilket mer informella system för tjänstetillsättningar ofta gör. Vi anser att kollegiala organ fortsatt ska ansvara för tjänstetillsättningar. Det är också viktigt att slå vakt om att alla tjänster utlyses ordentligt. Otrygga villkor för doktorander slår hårdare mot kvinnor än mot män. Vi föreslår att tiden man kan gå med utbildningsbidrag innan anställning förkortas och lärosätena behöver tydligare styrning i hur finansieringen av doktorander får ske. Vi vill också uppdraga åt de statliga forskningsfinansiärerna att avsätta en större del av deras resurser till meriteringstjänster, något som vi menar särskilt kommer att stärka unga kvinnliga forskare. Vi vill också se över om det går att stärka uppföljningen av de mål som finns för lärosätena att utse kvinnor till professorer.

MILJÖPARTIET Lage Rahm

DET FINNS EN RISK FÖR ATT MINDRE FORMALISERADE PRINCIPER FÖR REKRYTERING PÅVERKAR KVINNORS CHANSER NEGATIVT. På samma sätt kan det vara ett problem att regeringen inte verkar fästa lika stor vikt vid pedagogisk skicklighet. Miljöpartiet vill förbättra anställningsvillkoren och ha fler fasta anställningar. Vi vill också att doktorandjänster annonseras ut ordentligt så att antagningen inte blir godtycklig och baserad på kontakter. Vi vill också skapa bättre

möjligheter att få barn under studierna på grundutbildning (för både män och kvinnor) och med studiemedel.

VÄNSTERPARTIET Rossana Dinamarca

DEN MINSKADE ÖPPNHETEN I BESLUTFATTANDET OCH VID TJÄNSTETILLSÄTTNINGAR KOMMER ATT MISSGYNNA KVINNOR. Erfarenheten visar att ju färre regler det finns, desto svårare blir det för kvinnor att konkurrera. Mer demokrati, öppenhet och insyn gör att det blir svårare att låta annat än faktiska meriter påverka vem som får tjänster och det kommer att leda till mer rättvisa förutsättningar för dem som söker tjänster vid högskolan. Bristande jämställdhet är fortfarande en kunskaps- och attitydfråga och det behövs mer resurser till genusforskning.

MODERATERNA Lars Hjalmered

REDAN IDAG FINNS JÄMSTÄLLDHETSPROBLEM, vilket kanske framförallt blir tydligt i fråga om meriteringsanställningar som är osäkra i form och tid. Regeringen har gjort ett historiskt stort resurstillskott till landets lärosäten. De har därför stora möjligheter att skapa bättre förutsättningar för sina doktorander och för meritering för disputerade. Det är viktigt att lärosätena nu tar detta ansvar, vilket vi också kan se exempel på i landet. Principiellt anser vi att det självklart ska vara en forskares förmåga som ska värderas, inte dennes kön eller kontakter.

CENTERPARTIET Sofia Larsen

CENTERPARTIET HAR, TILLSAMMANS MED ÖVRIGA ALLIANSPARTIER, påbörjat en rad reformer, vars målsättning är att öka lärosätenas autonomi, införa kvalitetshöjningar inom högre utbildning och forskning, att införa resurstillsättningsystem baserat på kvalitetsutvärderingar inom både grundutbildning och forskning samt få en ökad öppenhet mot omvärlden.

den. Vi kan i dagsläget inte se att detta på något sätt skulle missgynna kvinnors möjligheter att nå högre positioner inom akademien. Både kvinnor och män ska få samma chanser inom forskarvärlden och till en akademisk karriär. Vi anser till exempel att villkoren för forskare och tillsättningen av professorer och doktorandjänster ska ses över ur ett jämställdhetsperspektiv. Regeringen har också tillsatt Delegationen för jämställdhet i högskolan och det är viktigt att följa deras arbete och förslag till åtgärder för att öka jämställdheten inom högskolan.

FOLKPARTIET Tina Acketoft

AUTONOMIPROPOSITIONEN INNEBÄR ATT ANTALET DETALJREGLERINGAR KRAFTIGT MINSKAR i syfte att öka lärosätenas självständighet, samtidigt som ett antal viktiga grundprinciper slås fast i lag och förordning. Att högskolan ska vara jämställd är ett exempel på en sådan princip. Bland annat kommer högskoleförordningen fortsatt innehålla en bestämmelse om att kvinnor och män bör vara jämställt representerade vid läraranställningar. Genom att ta bort de tidsbegränsade anställningarna görs karriärvägarna tryggare och underlättar kombinationen jobb och familj. Forskningssatsningen innebär fler fasta tjänster. Kvantitativa mål måste förenas med kvalitativa åtgärder för att öka jämställdheten på högskolan.

KRISTDEMOKRATERNA Yvonne Andersson

AUTONOMIREFORMEN KOMMER SJÄLVKLART ATT PÅVERKA KVINNORS MÖJLIGHETER ATT MERITERA SIG och nå högre positioner inom akademien. Nu finns alla möjligheter för lärosätena att själva hitta vägar till ökad jämställdhet och jag kan inte tänka mig att någon högskola inte gör detta. Det innebär att också fler lärare kommer att finnas som förebilder för kvinnor som när akademisk karriär. Kristdemokraterna anser att det är av synnerligen stor vikt att både kvinnor och män forskarutbildas och finns med i framkanten av kunskapsutvecklingen.

Ojämställd medicinforskning ger Vetenskapsrådet huvudbry

Vetenskapsrådets fördelning av forskningsmedel inom medicinområdet fortsätter att vara ojämställd. Beviljandegraden för kvinnor är 27 procent jämfört med 37 procent för män. Kvinnor får också i genomsnitt mindre summor till sina projekt.

– Vi har gjort väldigt stora ansträngningar för att förstå vad som är problemet, men allt vi har just nu är bara gissningar, säger generaldirektör Pär Omling.

Vetenskapsrådet, VR, fördelar årligen drygt fyra miljarder kronor i forskningsstöd. Enligt myndighetens jämställdhetsstrategi ska medlen fördelas så att såväl beviljandegraden som den genomsnittliga storleken på bidragsbeloppen är den samma för kvinnor och män ”med hänsyn tagen till forskningens karaktär och till stödformen”. Enligt rapporten *Jämställdheten i Vetenskapsrådets forskningsstöd 2006-2008* lever myndigheten i relativt hög utsträckning upp till sin föresats. Med undantag av ämnesrådet för medicin är fördelningen av projektbidrag, vilken är den dominerande stödformen inom VR, i det närmaste helt jämställd.

Pär Omling kommenterar också förbättringen av jämställdheten inom Linnéstödet, vars syfte är att stödja särskilt framstående forskningsmiljöer. Efter en uppföljning av utfallet från utlysningen 2006, som visade på en kraftig snedfördelning till kvinnors nackdel, valde VR att förutom krav på jämställdhetsplan också skriva in att man avsåg att följa upp hur man arbetade med jämställdhetsfrågorna i de miljöer som fick anslag. Den ändrade skrivningen fick resultat och utfallet av 2008 års Linnéstöd var också i stort sett jämställt.

Dubbelt så stor chans för män

Avsevärt mycket mindre framgångsrikt har VR:s jämställdhetsarbete varit ifråga om fördelningen av så kallade rådsforskartjänster, som ger etablerade forskare finansiering under sex års tid.

Vetenskapsrådet är inte ensamt om sina svårigheter att komma till rätta med den skeva könsfördelningen i forskningsstödet till medicin. Samma problem finns även hos forskningsfinansiärer i andra länder, säger generaldirektör Pär Omling.

Både inom ämnesrådet för naturvetenskap och teknikvetenskap och ämnesrådet för medicin hade en man enligt statistiken dubbelt så stor chans att få en rådsforskartjänst som en kvinna.

Som den mest problematiska frågan beskriver Omling fördelningen av projektbidrag inom ämnesrådet för medicin. Ämnesrådet har år efter år uppvisat den i särklass minst jämställda statistiken, och även om siffrorna enligt rapporten har förbättrats något under senare år föreligger fortfarande en tydlig skillnad.

Internationellt problem

Enligt Omling är VR inte ensamt om att ha en skev könsstatistik för forskningsstöd inom just medicin. Samma problem återfinns hos forskningsfinansiärer i flera andra länder, säger han. VR har undersökt ett flertal möjliga orsaker bakom problemet, men utan att finna säkra svar.

– Det hela är väldigt frustrerande. Alla som är verksamma i bedömningsprocesserna delar åsikten att snedfördelningen är fel och anstränger sig mycket för att inte lägga in bias i bedömningarna, säger ämnesrådets huvudsekreterare Mats Ulfendahl.

En hypotes är att den skeva statistiken har sin orsak i strukturer i det omgivande samhället, vilket skulle innebära att VR:s möjligheter att göra något åt problemet blir begränsade, resonerar Ulfendahl, men fortsätter.

– Om det handlar om samhällsstrukturer borde det å andra sidan slå på samma sätt mot andra fält, till exempel

naturvetenskap och teknik, som uppvisar en jämställd statistik inom VR.

Anslag till bästa forskningen

Ulfendahl understryker att det är den bästa forskningen som ska få anslag. Att prioritera en 50-50-fördelning framför den högsta vetenskapliga kvaliteten skulle slå tillbaka mot hela forskarsamhället, säger han. Samtidigt är han öppen för att definitionen av vad som är kvalitet inom medicinsk forskning kan behöva omprövas.

– Det är möjligt att vår nuvarande definition har varit mansdominerad och att vi på grund av det har missgynnat kvinnliga sökande. Det är nästa sten att vända på.

För närvarande arbetar VR med en undersökning om hur forskare av de olika könen bedömer ansökningar från män respektive kvinnor.

– Vad jag förstår så visar den på mönster som kan vara intressanta i den här frågan, säger Ulfendahl.

TEXT: FRIDA LUNDBERG

VR OCH JÄMSTÄLLDHETEN

VR beslutade under våren om en ny jämställdhetsplan som slår fast att myndigheten ska sträva mot följande mål:

1. Uppnä och behålla en jämn könsfördelning i sina beredningsgrupper.
2. Vidmakthålla att andelen kvinnor och män bland dem som söker bidrag hos Vetenskapsrådet motsvarar kvinnors och mäns andelar bland de potentiellt sökande forskarna.
3. Ha samma beviljandegrad för kvinnor och män och samma genomsnittliga storlek på bidragsbeloppen till kvinnor och män med hänsyn tagen till forskningens karaktär och till stödformen.

Forskarna uppmanades att ta sig an nya frågor

Genusforskning saknas nästan helt inom flera tunga samhällsfrågor. Forskningens synlighet och konkurrenskraft varierar också stort mellan olika forskningsråd. Det var den bild som framträdde vid hearingen om genusforskning som hölls på KTH i Stockholm i juni.

Genusforskarförbundets ordförande Malin Rönnblom ledde diskussionen på hearingen.

Forskningsfinansiärerna tackade ja men politikerna nej till att delta vid den hearing som Sveriges genusforskarförbund anordnade i samarbete med Forum för feministisk forskning och Nationella sekretariatet för genusforskning.

– Men forskning och politik hänger alltid ihop, sa Irene Molina, genusforskare vid Uppsala universitet, och beklagade de politiska beslutsfattarnas frånvaro i diskussionen.

Molina riktade skarp kritik mot vad hon beskrev som en politisk rädsla och avståndstagande från den forskning som utmanar maktstrukturerna på djupet.

– Genusforskning handlar om makt och om ojämna maktstrukturer, men idag finns det ett gap mellan den uppgift vi tycker att vi har som forskare och det som forskningspolitiken och forskningsfinansiärerna stöder. Många genusforskare har upphört att benämna sin forskning som feministisk, för så fort man börjar tala om feministisk forskning så finns det inte pengar till det, sa Molina.

Tudelad bild

Flertalet av forskningsrådets representanter gav en tudelad bild av läget: Å ena sidan finns både inom forskningsråden och inom vetenskapssamhället i stort en kunskapsbrist i relation till fältet, å andra sidan är genusforskningen i dag en integrerad del av rådets verksamhet. Inom Formas (Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande), är genusforskningen, enligt rådets administrativa chef Marianne Glass, visserligen relativt osynlig, men samtidigt finns en positiv inställning och en medvetenhet om rådets uppdrag att verka för att ge-

nusperspektivet ska få genomslag i den forskning man finansierar. För att säkerställa att de genusansökningar som kommer in får en god bedömning tar rådet hjälp av externa bedömare.

– Men jag får erkänna att under de senaste åren har detta inte inträffat överhuvudtaget. Vi upplever inte att det har funnits så många genusforskare inom de områden som Formas verkar inom, men om man tittar på regeringens strategiska satsningar så visst finns det utrymme för genusperspektiv, men det kräver att forskarna ger sig in i det.

Nya frågor för genusforskningen

Att genusforskarna både kan och bör ta steget in i områden där fältet fortfarande är svagt, var en åsikt som lyftes av flera. Enligt den kartläggning av fältet som genusforskaren Inger Lövkrona gjort är flera av dagens tunga samhällsfrågor fortfarande i hög utsträckning obruten mark.

– När det gäller frågor om mänskliga rättigheter, utvecklingsekonomi, de nya medierna, epidemiologi, krig och terrorism är svensk genusforskning fortfarande svag eller obefintlig, sa Lövkrona.

Kartläggningen, som Lövkrona gjort på uppdrag av Vetenskapsrådet, visar också att genusforskningen är svag inom bland annat genetik, psykologi, utbildningsvetenskap, vårdvetenskap, nationalekonomi, juridik och naturvetenskap.

– När det gäller filosofi är det också intressant att notera att medan det internationellt är ett starkt genusteoretiskt

ämne har det i Sverige svagast tänkbara genusprofil, sade Lövkrona.

Även Ulf Mellström, forskare vid Luleå tekniska universitet ansåg att genusfältet är redo för nya frågor. Från sin plats i det vetenskapliga rådet vid Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, hade han nyligen konstaterat att varken i post dok-utlysningen eller den öppna utlysningen fanns en enda genusvetenskaplig ansökan.

– Risk och säkerhet i samhället är otroligt viktiga genusvetenskapliga frågor och från MSB hade man välkomnat ansökningar från genusforskare.

Bedömningsfrågan central

Som en annan framtidsfråga lyfte Mellström frågan om genuskompetent bedömning, något som i takt med att genusansökarna integreras i forskningsrådets allmänna urvalsprocesser blir central för fältets villkor.

– Det finns stora skillnader i på vilket allvar man tar genusvetenskapen som vetenskapligt område. Genusforskningen måste stå upp och kräva genuskompetent bedömning, sa han.

Frågan fördes vidare av Göran Blomqvist, VD för Riksbankens jubileumsfond, RJ.

– För RJ är det en central angelägenhet att genuskompetens ingår i bedömrargrupperna och bland de sakkunniga. Vi använder i växande utsträckning internationella bedömare för att komma undan problematiken med jäv, sa Blomqvist, och tillade att man inom RJ har intrycket att genusforskarens ansökningar står sig väl i konkurrensen.

Medan RJ:s utlysningar uteslutande vänder sig till forskare inom samhällsvetenskap och humaniora, konkurrerar genusforskarnas ansökningar inom flera andra forskningsråd ofta med ansökningar från medicin, naturvetenskap eller teknik.

Ett exempel från Fas (Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap) på svårigheten att jämföra genusansökningar

I panelen på hearingen om genusforskning deltog (från vänster) Marianne Glass, Formas, Annika Zika-Viktorsson, Vinnova, Anna Wahl, Vetenskapsrådet, Göran Blomqvist, Riksbankens jubileumsfond, Kenneth Abrahamsson, Fas, doktoranderna Niclas Järnklo och Fia Sundevall Stockholms universitet, samt genusforskarna Irene Molina, Uppsala universitet, Ulf Mellström, Luleå tekniska universitet och Gerd Lindgren, Karlstads universitet.

Om man tittar på regeringens strategiska satsningar så visst finns det utrymme för genusperspektiv, men det kräver att forskarna ger sig in i det.

med ansökningar från traditionell medicinsk forskning väckte hos rådets programchef Kenneth Abrahamsson frågan om man ska ha öronmärkta pengar för genusprojekt. När Fas för några år sedan fick regeringens uppdrag att fördela 90 miljoner till forskning om kvinnors hälsa hade bara en av de 17 ansökningar som fick anslag ett tydligt genusperspektiv. Att låta genusforskning med förankring inom humaniora eller samhällsvetenskap konkurrera med ansökningar exempelvis inom medicin kan vara som att jämföra äpplen med päron, menade han.

Enligt Abrahamsson har ambitionen att bevaka genusperspektivets ställning inom Fas försvagats under senare år, bland annat som en följd av att den särskilda beredningsgrupp som tidigare fanns för genusansökningar upplöstes.

– Inom gruppen fanns kunskap och ett stort engagemang för genusforskningen. Efter omorganisationen förlades ansvaret

för att bevaka genusperspektivet istället på varje beredningsgrupp och i dagsläget har uppgiften förskjutits till att handla om jämställdheten i beviljningarna.

– Det finns sannolikt fortfarande ett slags motstånd mot genusforskning. Beredningsgrupperna har stor makt och det är viktigt utforma dem så att de speglar den akademiska gemenskapen. Annars riskerar bedömningen att bli monolitisk, sade Abrahamsson.

Oviss framtid på Vinnova

På Vinnova arbetar man i nuläget dels med flera forskningsprogram med fokus på genusforskning, dels med att lägga grunden för ett nytt fält med beteckningen genus och innovation. Inte desto mindre beskrev myndighetens representant på hearingen Annika Zika-Viktorsson genusforskningens framtid på Vinnova som ovisst.

– Vår nya generaldirektör har uttalat

att genus är ett viktigt område även i framtiden, men just nu tar vi nya grepp på många områden. Bland annat undersöker vi möjligheterna att bredda arbetet med genus mot ett mer mångfaldsinriktat arbete.

Vetenskapsrådet, VR, representerades i panelen av forskaren Anna Wahl, ordförande i rådets Expertgrupp för genus. Inför våren 2011 har gruppen möjlighet lägga förslag till genusinriktade utlysningar på cirka 17 miljoner kronor.

– Jag kan tänka mig att vi skulle kunna göra en mix av olika satsningar, som innehåller dels stöd till miljöer och samarbeten av olika slag, dels satsningar på forskning kring frågor inom strategiska områden där genusforskningen är svag, till exempel mänskliga rättigheter, sa Wahl.

Samtidigt vore det olyckligt om stödet till genusforskningen bara fokuserade att stärka de delar av fältet som är svaga, resonerade hon.

– VR:s linje är att integrera genusforskning i sin övriga verksamhet, men om man inte också satsar på spetsforskning så har man snart inget att integrera.

TEXT: FRIDA LUNDBERG

“Det är synd att vi inte kunde mötas på en rimlig nivå i debatten”

Uppsala och Lunds universitet har mötts av kraftfullt motstånd för förslagen om genusmärkning respektive genuscertifiering. Kritiker har uttryckt starka farhågor för att förslagen skulle innebära en inskränkning av den akademiska friheten, men Göran Bexell, tidigare rektor i Lund, menar att kritiken bottnar i missförstånd.

Förslaget om genuscertifiering presenterades vid Lunds universitet 2008 och är tänkt som en modell för självvald kvalitets-säkring för universitetets verksamheter. Institutioner eller fakulteter kan på eget initiativ välja att arbeta med genusfrågor i sin verksamhet och får i gengäld en märkning som signalerar att man är medveten om frågorna. Med förslaget från Lunds universitet som underlag arbetade även Uppsala universitet under 2009 fram en utgångspunkt för diskussioner kring ett förslag om genusmärkning.

GÖRAN BEXELL

Båda förslagen har periodvis väckt stark debatt. På ledarsidor och i debattartiklar har kritiker både inom och utanför universiteten uttryckt starka farhågor om att förslagen, om de genomförs, ska inskränka den akademiska friheten.

Göran Bexell, som var rektor vid Lunds universitet när förslaget om genuscertifiering togs fram, är själv en stark förespråkare för den akademiska frihetens orubbliga värde.

– Den akademiska friheten är självklar för mig, den är helig och så ska det vara. Forskningen ska inte styras

av någon som helst ideologi, säger han med eftertryck.

Inte desto mindre anser han att kritiken i när det gäller genuscertifieringen är ogrundad.

– Den enkla poängen med förslaget är att göra det möjligt för dem som vill att arbeta med det här och komma till bättre medvetenhet i utbildningssituationen. Det är helt frivilligt och målen sätts upp i samarbete med den enskilda verksamheten, säger Bexell

Otillbörligt gynnat perspektiv

En annan del av kritiken handlar om det problematiska i att universitetsledningen genom förslaget uppmuntar genus framför andra perspektiv. Konsekvensen av en genuscertifiering har bland annat beskrivits som att genusforskningens teorier, metoder och målsättning skulle läggas som ”en våt filt” över all forskning. (SvD 13/1 2010)

Bexell tror att kritiken delvis är en följd av att förslaget har missförstått på flera plan.

– Det har framställts som att certifiering

Det har framställts som att certifieringen ska styra forskningens innehåll när det egentligen är utbildningen som står i centrum.

ringen ska styra forskningens innehåll när det egentligen är utbildningen som står i centrum, säger han.

Dessutom har kritiker uppfattat det som att beslut om genuscertifiering redan har fattats vid Lunds universitet när det i själva verket fortfarande är ett förslag under prövning.

– Än är ingenting sagt om hur det ska bli, ingenting är beslutat. De institutio-

ner som vill prova har fått anmäla sig och de arbetar med det här nu. Sedan ska det utvärderas, säger Bexell.

Han tror att kritikerna vann starkt gehör genom att peka på förslaget som ett hot mot den akademiska friheten.

– Friheten är det högsta värdet inom universiteten och om någon i en debatt säger att den är hotad vaknar många till liv, säger han.

Han tror också att valet av ordet certifiering kan ha bidragit till att många har uppfattat förslaget som tvingande.

– Begreppet signalerar kontroll och bestämda krav. Jag är ganska säker på att om vi hade kallat det för ”plan för ökad jämställdhet” så hade det inte blivit samma upprördhet.

Samtidigt poängterar han att när Lunds universitet för flera år sedan presenterade ett liknande förslag med fokus på miljö uttrycktes ingen oro för den akademiska frihetens ställning.

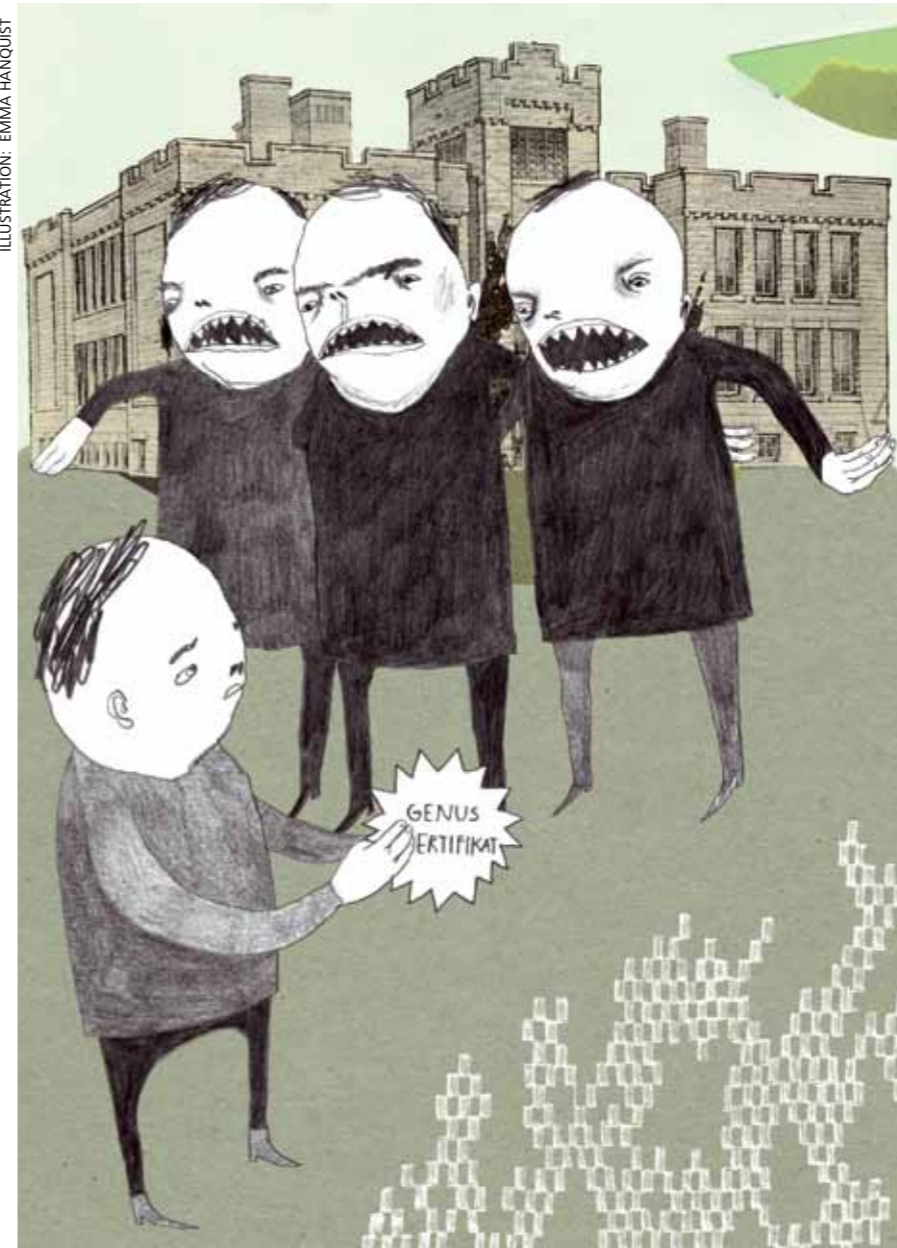
– Miljöcertifiering kan man möjligen klara, men genusfrågor väcker starka känslor. Det finns de som tycker att genus och jämställdhet ordnar sig

själv, att det inte är någonting som vi ska driva.

Undvek ”certifiering”

När Uppsala universitet, med inspiration från Lund, arbetade fram förslaget om genusmärkning valde man att undvika begreppet certifiering. Genusforskaren Anneli Häyrén Weinestål satt i arbetsgruppen som

ILLUSTRATION: EMMA HANQUIST

tog fram förslaget i Uppsala, och liksom Bexell poängterar hon att förslaget är tänkt som ett frivilligt stöd för universitetets personal, främst i undervisningssituationen. Hon upplever att möjligheterna med förslaget helt har försvunnit i debatten.

– Märkningen är tänkt att fungera som ett verktyg för att synliggöra och öka förståelsen för hur genus spelar roll inom utbildningarna. Förslaget skulle gå på djupet och innebära en möjlighet för dem som vill

ANNELI HÄYRÉN WEINESTÅL

reflektera över sitt förhållningssätt gentemot till exempel studenter. Det skulle kunna leda till verklig förändring, men många vill inte förändra. Det tror jag är grundproblemet, säger hon.

Hon tror att förslaget om genusmärkning väcker kritik eftersom märkningen tydligt skulle visa vilka som arbetar med frågorna och framför allt vilka som inte gör det.

– Det är synd att vi inte kunde mötas på en rimlig nivå i debatten. Medvetenhet om genus är viktigt i utbildningen men det är svårt att nå fram, säger hon.

Både Häyrén Weinestål och Bexell poängterar att förslagen såväl i Uppsala

som i Lund har utformats i enlighet med beslut tagna av universitetens respektive styrelser. I Lunds universitets jämställdhetspolicy står bland annat att universitetet ska förebygga och motverka trakasserier, ha policys för rekrytering och prioritera könsmedveten pedagogik i utbildningarna. Dessa målsättningar har sin bakgrund i internationella konventioner och i svensk lag. Genusmärkningen och genuscertifieringen är tänkt som ett redskap för att omsätta dessa mål i praktiken.

Häyrén Weinestål tycker inte att förslaget om genusmärkning är mer radikalt än de åtaganden som redan regleras i Uppsala universitets jämställdhetspolicy.

– För min del så tyckte jag att det var ett ganska blekt förslag och jag är förvånad över att det väckte så starka reaktioner. Jag tycker att förslaget var ganska defensivt i förhållande till vad som står i jämställdhetsplanen och vad som regleras i lagen, säger hon.

Arbetet fortgår i Lund

Vid Uppsala universitet har förslaget om genusmärkning lagts i malpåse, men vid Lunds universitet fortgår arbetet på de institutioner som har anmält intresse.

Bexell tycker att debatten kring genuscertifiering har saknat en komplexitet som han vid flera tillfällen fått handskats med i rollen som rektor.

– Man uppvakts från en mängd olika håll om perspektiv som olika grupper tycker att det bör tas hänsyn till i utbildningen. Det handlar om hållbar utveckling, kultur, mänskliga rättigheter och så vidare, säger han.

I debatten har vissa kritiker avfärdat dessa perspektiv som att det bara är att hålla emot och strunta i dem, men det ser inte Bexell som en hållbar strategi.

– Som rektor är man skyldig att se till universitetets samhällsansvar och det behöver vi tänka mycket mer på, säger han och fortsätter.

– Inga perspektiv ska dominera över forskningens frihet, men universitetsledningarna har ansvar för en rad frågor kring universitetet som arbetsplats. Det kan till exempel röra sig om hur man bemöter studenter och hur man arbetar med antidiskriminering. Här finns mycket kvar att göra och vi måste se till att det blir gjort.

TEXT: CHARLIE OLOFSSON

Komiker startade hetsjakt på norska genusforskare

Vad formar individen – arv eller miljö? Det var frågan som den norska komikern Harald Eia försökte svara på i sin tv-serie Hjernevask i norska NRK i våras.

– Resultatet blev det största angreppet på norsk forskning som jag har sett i min tid, säger genusforskaren Jørgen Lorentzen, som själv stod i centrum för den rasande debatt som följde.

Hätska mediedebatter kring genusforskare och deras rön har under de senaste åren förekommit vid ett flertal tillfällen i Sverige. 2004 stormade det kring genusforskaren Anna Wahl efter Susanna Popovas bok *Elitfeministerna* och ett år senare blev sociologen och genusforskaren Eva Lundgren anklagad för forskningsfusks efter tv-programmet *Könskriget*. Samma år anklagades även Tiina Rosenberg för plagiat i samband med hennes engagemang i Feministisk initiativ. Under våren har liknande händelser utspelats i Norge.

Hjernevaskdebatten, som den kallas i Norge, har sin upprinnelse i tv-serien *Hjernevask* (hjärntvätt). Programledare var den norska komikern och sociologen Harald Eia och programupplägget gick ut på att polarisera natur mot kultur. Eia intervjuade först kultur- och samhällsforskare om deras syn på vad som styr individer när det gäller exempelvis kön, sexualitet och intelligens och lät därefter huvudsakligen evolutionspsykologer kommentera forskarnas svar.

Med det hela på några månaders avstånd säger Lorentzen, som är maskulinitetsforskare vid Oslo universitet, att han inte tror att Eia var särskilt ute efter genusforskningen, han ville exponera hela samhällsvetenskapen. Men det var genusforskningen som fick känslorna att svalla.

Från respekterad till rikstönt

I det första avsnittet, som handlade om jämställdhet på arbetsmarknaden ingick en intervju med Lorentzen, som gav intrycket att han helt förnekade biologiska förklaringar till könsskillnader. Reaktionen från såväl allmänhet som andra forskare lät inte vänta på sig. ”På

Komikern Harald Eias (till vänster) intervju med maskulinitetsforskaren Jørgen Lorentzen resulterade i en hätsk debatt om genusforskning. Lorentzen, som menade att Eia genom korsklippning förvanskade hans

en vecka gick Jørgen Lorentzen (53) från att vara en respekterad forskare till att bli en rikstönt”, skrev den norska tidningen *Dagbladet* några veckor efter programstarten.

Lorentzen, som i likhet med flera andra deltagande forskare menade att Eia och hans team hade korsklippat forskarnas svar så de passade i seriens dramaturgi snarare än att ge en rättvisande bild av vad de egentligen stod för, valde att anmäla programmet till Pressens fagliga utvalg, PFU (ungefär motsvarande Pressens opinionsnämnd). Men PFU delade inte Lorentzens syn och valde att fria programmet.

Trots den mediestorm han nyligen stått i centrum för håller Lorentzen inte med om att genusforskare är särskilt utsatta för mediedrev, i alla fall inte från journalister.

– Journalisterna har behandlat oss

När vi petar i könsfrågan, som ju är oerhört viktig för den personliga identiteten och de kulturella och samhällsliga strukturerna, är det som att be om bråk.

väl hela vägen i hjernevaskdebatten. Media har snarare stöttat oss och varit kritiska mot Harald Eia, säger han.

En tillbakablick av vad som skedde visar också att det är vissa skribenter, etablerade antifeminister, samt privatpersoner via nätdebatter som gick hårdast ut mot genusforskarna.

– Statistiken har under flera år visat att män inte är entydigt positiva till jämställdhet, men det har aldrig kommit

jämställdhetsaktörer har mycket makt i Skandinavien, samt att feministisk teori har blivit mer teoretisk och akademisk.

– Många känner inte igen sig själva i komplicerade påståenden om att kön är en social konstruktion, det stämmer inte med människors egna erfarenheter. Genusforskningen borde vara bättre på att sälja in sina insikter på ett sätt som är lättare att förstå, säger Bjerrum Nielsen

Ett problem enligt Bjerrum Nielsen är också att genusforskarna ofta i debatten klumpas ihop till ett homogent kollektiv.

– Vi omtalas i media som en klubb, en förening där alla tycker samma sak. Om en genusforskare går ut och säger något dumt, så är alla genusforskare dumma. Samma mekanism ser vi inte när det gäller exempelvis sociologer, eller historiker, säger Bjerrum Nielsen.

Hat mot feminister

Liksom Lorentzen beskriver Bjerrum Nielsen också den enorma ilska som programmet frammanat. Själva har hon inte orkat läsa alla kommentarer på nätet, det blir för jobbigt.

– Vi ser att det är en grupp där ute, till övervägande delen män som när ett enormt hat mot genusforskare och feminister.

Vissa män upplever att de drabbats negativt av jämställdhetspolitiken och har problem i sina liv som de projicerar på genusforskare, resonerar hon.

– Men det är klart att när vi petar i könsfrågan, som ju är oerhört viktig för den personliga identiteten och de kulturella och samhällsliga strukturerna, är det som att be om bråk.

Enligt sociologen Tora Holmberg vid Uppsala universitet, som bland annat forskat på hur relationen mellan genusforskning och biologi omskrivs i mediedebatten, är genusforskning generellt ett område som skapar heta debatter, eftersom det handlar om frågor där folk i allmänhet har många åsikter.

Hon menar också att det faktum att man inte gör anspråk på att leverera objektiva sanningar försvårar för genusforskare att vinna auktoritet och legitimitet i debatten.

– Genusforskningen är inte ett område där man slår fast sanningar, vi har inga entydiga svar. På många andra områden har man givna experter som har tolkningsföreträde. Det är klart man kan tycka en massa saker om exempelvis medicin, men jämfört med läkare och deras kunskap har man inte så mycket att komma med.

Konstruerade motsättning

När det gäller den starka motsättningen mellan samhällsvetenskapen å ena sidan och biologin å den andra som Eia försöker avslöja är den enligt Lorentzen en konstruktion. Han påpekar också det paradoxala i ingen biolog fick komma till tals i programmet.

– Biologer håller ju med oss, eller vi håller med dem. Varken biologer eller genusforskare talar i antingen-eller termer.

Tora Holmberg, som i sin forskning intervjuat genusforskare om hur de förhåller sig till frågan om natur och kultur håller med:

– Det som framgick tydligt var att det absolut inte är så att man avvisar biologisk kunskap och biologisk forskning. Problemet är snarare att man inte vet riktigt hur man ska kunna baka in det i sin egen konstruktivistiska begreppsapparat.

Hjernevaskdebatten fick efterhand flera sidospår och Lorentzen själv framhäver det positiva i att forskare som inte brukar skriva i tidningen fick motivation och plats att skriva ordentligt om exempelvis genetik. Han tror dessutom att människor fått förståelse för att saker är mer komplicerade än det man får se på Hjernevask, programmet blev för extremt, menar han.

Förutom att varje norsk samhällsforskare som ville åtnjuta omgivningens respekt under en period var tvungen att intyga att han eller hon tyckte biologi var ”jätte viktigt”, tror Lorentzen att den främsta konsekvensen av Hjernevask är att forskare har blivit mer försiktiga med att ställa upp i media.

– Jag tror alla forskare är väldigt glada att de inte var jag.

TEXT: IDA BERGSTRÖM

I förra forskningspropositionen förpassades genusforskningen till en undanskymd position bakom satsningar på medicin och teknik. Oavsett hur maktförhållandena ser ut efter valet hoppas Umeåforskaren Britta Lundgren på andra tongångar framöver. Här skriver hon en "önsketext", en tänkt beskrivning av hur genusforskningens villkor skulle kunna beskrivas i den proposition som drar upp riktlinjerna för svensk forskning efter 2013.

"Regeringen anser att anslagen till genusforskning bör öka med 70 miljoner"

PÅ TRE DECENNIER HAR såväl inomvetenskaplig som tvärvetenskaplig genusforskning etablerat sig som ett starkt forskningsfält med hög aktualitet. Genusforskningens kritiska perspektiv bidrar till ökad kvalitet i forskningen genom att påvisa hur kunskapsproduktion påverkas av genusstrukturer.

Svensk genusforskning är unik betraktad ur ett europeiskt och internationellt perspektiv, till stor del beroende på den infrastruktur för genusforskning som skapats inom svensk forskningspolitik. Dock är resurserna otillräckliga. Exempelvis uppgår anslaget till genusforskning inom Vetenskapsrådet till endast 0.5 procent av myndighetens totala forskningsanslag 2010.

GENUSFORSKNINGENS RESULTAT efterfrågas från näringsliv, arbetsliv och allmänhet och utgör en stor outnyttjad innovationspotential. Som det kunskapsområde vilket belyser och analyserar förhållandena mellan könen i samhället, har genusforskningen också en avgörande roll när det gäller att generera kunskap för ökad jämställdhet. Trots den tidiga kopplingen mellan jämställdhet och genusforskning är jämställdhet i högskolan ett relativt litet forskningsfält i svensk genusforskning och regeringen konstaterar att det idag finns en kunskapslucka ifråga om de mekanismer som upprätthåller högskolans fortfa-

ÖNSKEKRÖNIKA

Britta Lundgren
professor vid Umeå
centrum för genusstudier.

rande höga grad av könssegregering.

Tidigare höjningar av anslagen till genusforskning har inneburit en ny fas av satsningar som i linje med regeringens och Vetenskapsrådets policy syftar till att förstärka ledande forskare och starka forskningsmiljöer. I samband med dessa satsningar har internationella bedömargrupper tydligt betonat den allmänt höga kvaliteten hos svensk genusforskning. Den representerar teoretiskt nytänkande och en hög ambition att föra svensk genusforskning ut i Europa och världen.

POTENTIALEN FÖR innovationsutveckling är fortfarande outnyttjad när det gäller genusforskning. En effektiv fördelning av forskningsmedel är avgörande för att genusforskningens resultat snabbt skall kunna nå tillämpning inom breda samhällssektorer. Tydliga exempel är arbetsrätt, familjerätt, hälsa, skola, kulturinstitutioner samt ekonomisk politik.

Behoven av ny strategisk grundforskning är stora. Brister finns särskilt inom naturvetenskap och teknik där genusansattningar bör kopplas till prioriterad forsk-

ning kring energi och klimat. Vidare är Sverige som forskningsnation beroende av ökad genomlysning av forskarkarriärer och hur forskarsamhällets inre mekanismer påverkar kvinnors möjligheter att avancera inom akademien.

REGERINGEN ANSER ATT ANSLAGEN till genusforskning bör öka i form av ett antal strategiska satsningar med totalt 70 miljoner under perioden 2013-2015 och inriktas på:

- satsning på starka genusforskningsmiljöer med tonvikt på internationalisering och samverkan mellan lärosäten (Vetenskapsrådet)
- satsning på forskning om jämställdhet inom högskolan rörande forskarkarriärer och forskarsamhällets inre mekanismer, t ex sambanden mellan forskningspolicy, internationalisering och genus (Vetenskapsrådet)
- omfattande post-doktorsatsning inkluderande internationell samverkan, särskilt inom humaniora och samhällsvetenskap (Vetenskapsrådet, FAS)
- genusforskning inom klimat och energi innefattande filosofiska, etiska och demokratiska aspekter på naturresurser och miljö (Energimyndigheten, Formas)
- genusforskning med utgångspunkt i innovation och tillämpning (Vinnova)

Regeringen återkommer med exakt fördelning av anslag mellan de olika finansierarna.

GENUSPERSPEKTIV ÄR EN PUBLIKATION FRÅN:

Nationella sekretariatet för genusforskning, Göteborgs universitet, Box 200, 405 30 Göteborg
Telefon: 031-786 56 00

Ansvarig utgivare: Kerstin Alnebratt
Epost: kerstin.alnebratt@genus.se
Redaktör: Frida Lundberg.
Epost: frida.lundberg@genus.se
Grafisk form: Frida Lundberg och Emma Hässel

PRENUMERATION

Genusperspektiv är gratis och kommer ut sex gånger om året. Teckna prenumeration på pappersutgåva eller pdf på www.genus.se.

Läs mer om Nationella sekretariatet för genusforskning på www.genus.se.

Tryckeri: Litorapid Media AB.
ISSN: 1652-3768.